

РОЛЬ ОСВІТНЬОЇ СПІЛКИ РОБІТНИКІВ У РОЗВИТКУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В АНГЛІЇ

У статті проаналізовано діяльність Освітньої спілки робітників Англії як одного з провідних провайдерів освітніх послуг, орієнтованих на дорослий контингент споживачів, висвітлено історичні передумови створення цієї організації, розкрито особливості діяльності асоціації з початку ХХ ст. до теперішнього часу.

Ключові слова: освіта дорослих, Освітня спілка робітників (ОСР), неформальна освіта, класно-тьюторська система навчання, провайдер освітніх послуг.

Освіта дорослих як невід'ємний компонент неперервної освіти є на сьогодні одним з основних векторів розвитку світових освітніх систем, що здатна забезпечити професійну адаптацію дорослого населення, компенсувати знання, не здобуті на попередніх етапах їх життєдіяльності, допомогти реалізувати свої потреби та інтереси, сприяти особистісному розвитку в умовах динамічних соціально-економічних змін.

У процесі еволюції суспільства виникали різноманітні соціальні інститути освіти дорослих: вечірні школи, народні університети, інститути підвищення кваліфікації, громадські центри тощо. В останні десятиліття спостерігалася тенденція підпорядкування цілей роботи освітніх закладів першочергово потребам економіки; при цьому потреби людини в загальнокультурному зростанні зараховувалися до другорядних. Проте в контексті сучасної гуманістичної парадигми суспільного розвитку відбувається переорієнтація завдань соціальних інститутів на гармонійний розвиток особистості, оптимальне поєднання професійної та загальнокультурної складових інтересів дорослої людини.

У цьому контексті значний інтерес, на наш погляд, становить британський досвід діяльності Освітньої асоціації робітників, яка має тривалу історію існування та на сьогодні є одним із провідних провайдерів освітніх програм і проєктів, спрямованих на дорослу аудиторію споживачів, та детермінована завданням освіти заради особистісного вдосконалення.

Вивчення вітчизняних досліджень показало, що предметом аналізу науковців були різні аспекти розвитку освіти дорослих у Великій Британії. Ретроспективний огляд становлення різних форм освіти дорослих в Англії подано в науково-педагогічних та історичних дослідженнях Д.О. Антонової, К.М. Андерсона, А.Г. Готалова-Готліба, Л.Є. Кертмана, П.Г. Міжуєва, К.І. Салімової, Л.В. Сундукової, Р.Р. Тантлевської, Л.А. Федєєвої. Підготовку викладачів для системи освіти дорослих у Великій Британії розглянуто в науковому доробку І.О. Тікушиної. Вивчення стану системи вищої освіти у Великій Британії стало предметом досліджень А.В. Глузмана, О.М. Карпенка, К.В. Корсака, Л.І. Кото-

міної, І.Б. Марцинковського, Н.Д. Нікандрова, Л.П. Рябова, Л.А. Торяник, Н.В. Федорової, К.А. Цейкович, В.М. Шейко.

Водночас аналіз науково-педагогічних джерел дає можливість стверджувати, що проблема місця та ролі Освітньої асоціації робітників стосовно розвитку освіти дорослих в Англії не була предметом системного вивчення та спеціального аналізу. Отже, *метою статті* є висвітлення історії становлення та досвіду роботи Освітньої спілки робітників Англії та аналіз основних векторів діяльності цієї організації на теперішній час.

Розвиток освіти дорослих в Англії на початку ХХ ст. набирав особливо стрімких темпів у зв'язку з виникненням Освітньої спілки робітників (ОСР), що було продиктовано необхідністю підвищувати кваліфікацію робітничих кадрів у контексті швидкої індустріалізації, зростання виробництва, з одного боку, та впровадження ідеї доступності університетської освіти для широких мас, з іншого.

Освітня спілка робітників була заснована в 1903 р. активним прихильником руху за розширення університетської освіти Альбертом Мензбріджем та стала першим своєрідним університетсько-робітничим навчальним закладом. Вона являла собою мережу філій при вечірніх школах, тред-юніонах, робочих клубах та інших просвітницьких товариствах. За перші п'ять років інтенсивної діяльності ОСР заснувала 900 філій та залучила до співпраці понад 5 000 організацій [8, с. 183].

Робота ОСР була широко підтримана місцевими та центральними органами управління освіти. Результатом цього партнерства став ряд реформ у галузі освіти дорослих: по-перше, було поставлене питання про обов'язкове відвідування вечірніх шкіл; по-друге, була впроваджена класно-тьюторська система навчання. Методика класно-тьюторського навчання була вперше запропонована в 1906 р. на конференції, що проводилася Лондонським університетом. Проте на практиці реалізація цього проекту почалася лише в січні 1908 р., коли лектор університету Глазго Р.Г. Тауней здійснив трирічний експеримент з курсу економічної історії в одній із філій ОСР у м. Рочдейл [7, с. 51].

Особливістю цієї форми навчання була індивідуалізація навчального процесу. В класі нараховувалося близько 30 учнів, якими керував прикріплений з цією метою викладач (тьютор). Тьюторські заняття проводилися один раз на тиждень (по дві години кожне) протягом 24 тижнів, навчальний курс тривав три роки. Перше заняття, як правило, було лекційним, друге присвячено питанням щодо незрозумілих моментів лекції та їх обговоренню. Предмет навчання можна було вибрати безпосередньо під час заняття після консультації з тьютором. Спочатку головними і практично єдиними предметами були економічна теорія та економіка. Але поступово їх кількість збільшувалася, і до навчального плану додали літературу, політичні науки, загальну історію, біологію, психологію і фізіологію. Необхідно зауважити, що цей підхід до навчання став новим кроком у розвитку та популяризації освіти серед дорослого контингенту. Заняття забезпечували більш глибоке та детальне вивчення предметів, а також давали викладачеві змогу враховувати індивідуальні особливості студентів.

Співпраця Спілки з місцевими тред-юніонами, робітничими радами та кооперативними товариствами давала можливість враховувати освітні потреби різних прошарків населення. Метою Спілки, за словами Р.Г. Тауней, було

“створити внутрішній світ людини, допомогти їй розвивати свої таланти, культуру, освіченість” [6, с. 310].

Освітня спілка робітників проводила активну співпрацю з університетами, результатом чого став створений у жовтні 1908 р. спільний комітет, до складу якого ввійшли викладачі Оксфордського університету та представники робітничого класу ОСР. Метою діяльності комітету була популяризація класно-тьюторських занять, які повинні були проводитися викладачами університету та давати можливість слухачам, що закінчили трирічний курс, продовжити освіту на здобуття наукового ступеня в університеті. Тьюторська система досить скоро здобула прихильність решти вищих навчальних закладів, і до 1913 р. тьюторська модель викладання була впроваджена в усі університети та університетські коледжі Англії та Уельсу. До 1939 р. вся територія Англії була охоплена мережею університетських відділень для дорослих, які підтримувалися відповідними районними філіями ОСР.

Діяльність ОСР отримала додатковий імпульс після прийняття урядом ряду постанов, у яких були чітко визначені функції основних на той період провайдерів освітніх послуг для дорослих – університетів та ОСР. Постанова 1924 р. надавала можливість університетам отримати додаткові державні гранти на підтримку навчальних програм народних університетів (курси розширеної університетської освіти); ОСР, у свою чергу, могла розраховувати на державне фінансування як однорічних, так і піврічних курсів. Цією ж постановою університети та ОСР набували статусу “відповідальних органів”, тобто головних організаторів навчальних курсів, орієнтованих на дорослого споживача [4, с. 123].

Постанова 1931 р. фокусувала основну увагу на освітніх потребах дорослих у сільській місцевості. З метою популяризації тьюторіалів у віддалених регіонах держава виділяла додаткові кошти на заробітну плату та поточні витрати викладачів університетів, які виїжджали “в район”. Такий урядовий крок сприяв зростанню кількості професійних педагогічних кадрів, що працювали в системі повного робочого дня за класно-тьюторською схемою [2, с. 119].

Таким чином, державна політика в галузі освіти дорослих була спрямована на охоплення широких мас освітніми послугами університетського рівня. Кількість студентів спеціальних університетських відділень для дорослих швидко зростала: якщо в 1918–1919 рр. за цими програмами навчалося 3 404 студенти, то в 1937–1938 рр. вищі школи нараховували 14 953 дорослих слухачів [8, с. 269]. Подібні тенденції спостерігалися і в діяльності ОСР, попит на короткострокові курси яких продовжував непинно зростати. Так, у 1924–1925 н. р. ОСР організувала 682 короткострокових курси (однорічні, семестрові), де навчалися 17 131 дорослий студент, у 1938–1939 н. р. кількість подібних курсів збільшилася в 3,5 раза і становила 2 172 курси, що охопили навчальним процесом 39 844 студентів [3, с. 273].

У роки Другої світової війни діяльність ОСР була дещо сповільнена. Змінився і якісний склад студентів – на заняттях домінували жінки, які вибирали переважно однорічні та короткострокові курси, а також військовослужбовці збройних сил, потреба в освіті яких ставала очевидною з огляду на той факт, що значна частина чоловічого населення Англії була вимушена змінити рід діяльності. Слід зауважити, що, незважаючи на безлад, викликаний тяжкими воєнними умовами, різноманітність освітніх послуг була вражаючою. Так, наприклад, Ма-

нчестерський регіональний комітет у співпраці з університетським відділенням заочної освіти, ОСР та місцевими органами влади у справах освіти організували довго- та короткострокові навчальні курси з можливістю проживання на території кампусу; в деяких випадках заняття проводилися для великої аудиторії слухачів (до 200–250 осіб), а у віддалених місцевостях – для декількох осіб. Основна увага приділялася предметам соціально-гуманітарного циклу, таким як: історія, географія, економіка, політика, психологія, література, що, на наш погляд, було продиктовано не тільки суб'єктивними потребами тих, хто навчався, а й об'єктивними умовами воєнного періоду. Поступово держава збільшує обсяги фінансування системи освіти. Якщо у 1944–1945 рр. кошти на освіту становили 1,3% національного валового продукту, то в 1967–1968 рр. ця цифра зросла до 5,3% [5, с. 49]. У цьому контексті Міністерство освіти надає спеціальні субсидії університетським відділенням з освіти дорослих та навчальним закладам ОСР з метою розширення штату кваліфікованих педагогічних кадрів (для забезпечення навчального процесу належним чином підготованих кадрів 75% державних коштів, що виділялися “відповідальним органам”, були спрямовані на педагогічний персонал університетів та ОСР).

З 1950–1960-х рр. ОСР та університети починають впроваджувати нові форми навчання робітників, що пояснювалося тісним партнерством з тред-юніонами. Результатом цієї діяльності стало виникнення одностипневих шкіл (one-dayschool) та шкіл вихідного дня (week-endschool), а також курсів у літніх школах. Найуспішнішим проектом стало створення заводських курсів (factorycourses) та курсів вільного дня (day-releasecourses) [3, с. 370–371].

У 1950-х рр. арсенал навчальних технологій ОСР доповнили радіотрансляційні компанії та телевізійні станції. Теле- та радіокомпанії організували широкий спектр освітніх програм з різних предметів (історія, економіка, природничі науки, мови та ін.), орієнтованих на систематичну та послідовну навчальну діяльність, а також безліч ток-шоу, дискусій, які містили педагогічну проблематику і пробуджували інтерес до освіти [4, с. 94]. Цей крок давав можливість значно розширити аудиторію дорослих слухачів, хоча зазначені новітні засоби були лише допоміжними, якими користувалися викладачі ОСР.

У 1960–1970-х рр. діяльність ОСР широко підтримувалася урядом: поступово збільшувалась кількість викладачів для дорослих студентів, зайнятих у системі повного робочого дня, організувалися курси підвищення їх професійної кваліфікації, збільшився обсяг фінансування науково-дослідної роботи в галузі освіти дорослих. Проте в 1980–1990-х рр. політика англійського уряду, детермінована першочергово потребами економічного процвітання, переорієнтовує свою увагу на професійну освіту дорослих, що призводить до втрати ОСР державної підтримки.

На сьогоднішній день Освітня спілка робітників є найбільшим національним волонтерським добротним центром, що організує навчальні курси та програми у 400 філіях по всій території Об'єданого Королівства. В рамках своєї діяльності ОСР упроваджує чотири масштабні проекти, два з яких – проект “Чемпіони громадського навчання” (Community Learning Champions) та “Революціонери у навчанні” (Learning Revolutionaries) – орієнтовані на проведення неформальних курсів за інтересами. Ці проекти є частиною нової національної стратегії розвитку освіти дорослих, викладеній у Білій книзі “Революція у освіті” (2009 р.).

ма, проект ОСР “Чемпіони громадського навчання” забезпечує 55% безкредитних курсів у Великій Британії, що в 2010–2011 н. р. задовольнив освітні потреби понад 100 тис. слухачів [9].

Студенти таких курсів об’єднуються в навчальні групи на основі спільного інтересу до певного предмета. У відділеннях ОСР групі допомагають підібрати тьютора, який, як правило, є викладачем у місцевому коледжі чи університеті. В більшості випадків ОСР співпрацює з багатьма навчальними закладами, приватними провайдерами та місцевими органами у справах освіти, що дає можливість забезпечити освітні потреби широкого кола споживачів. Курси організуються напівзаочно – по 2–3 години ввечері або протягом вихідних. Місце організації зустрічі також може мати неформальний характер: це можуть бути громадські центри, сільські клуби, початкові школи і навіть кав’ярні.

Аналіз навчальних курсів загальної програми свідчить про те, що в більшості випадків вибір предмета зумовлено бажанням розширити кругозір з питань локального значення. Найпопулярнішими вважаються курси з місцевої історії, археології, мистецтва, ремесел, комп’ютерної грамотності. Так, наприклад, програма, започаткована відділенням ОСР у графстві Йоркшир “Будівлі – історична спадщина”, перетворилася на загальнонаціональну та отримала акредитацію. В рамках курсу слухачі досліджують поняття “спадщина” шляхом вивчення історичних будівель з точки зору їх архітектурних особливостей, історії виникнення, власників, внутрішнього та зовнішнього оздоблення [1, с. 8–9].

Громадські програми є цільовими, тобто орієнтованими на конкретні категорії слухачів, що в певному розумінні можуть вважатися соціально, економічно чи освітньо занедбаними, наприклад етнічні групи, біженці, люди зі спеціальними освітніми потребами, літні люди, безробітні тощо. На сьогодні ОСР реалізує два основні громадські проекти: 1) “Навчання всієї родини” (Family Learning); 2) “Навчання задля громадської активності” (Learning for Community Involvement). У рамках проекту “Навчання всієї родини” ОСР організовує 813 курсів (197 498 навчальних годин), метою яких є різнобічна педагогічна просвіта батьків і дітей. Метою проекту “Навчання задля громадської активності” є активне залучення маргінальних категорій дорослого населення до навчальної діяльності в галузях здоров’я, фітнесу, особистого розвитку, інформаційно-комунікаційних технологій та громадянської освіти.

Висновки. Таким чином, створення Освітньої спілки робітників значною мірою сприяло динамічному розвитку освіти дорослих в Англії на початку ХХ ст. Найвагомими досягненнями в діяльності ОСР стали: доступність університетської освіти для широких мас населення, організація роботи як у великих містах, так і провінційних регіонах, інтелектуальний, моральний, освітній розвиток особистості дорослих студентів. Основним аспектом діяльності ОСР стали тьюторські заняття, що давали можливість індивідуалізації навчання. На сьогодні Освітня спілка є найбільшим національним волонтерським добровільним провайдером освітніх послуг для дорослого населення країни, орієнтованими на їх особистісний розвиток та на охоплення всіх прошарків населення.

Проведене дослідження не претендує на довершене. Перспективним полем подальшої наукової роботи можуть бути аналіз сучасних проектів, які проводить ОСР, розгляд особливостей підготовки педагогічних кадрів для роботи в неформальному секторі освіти дорослих у Великій Британії, висвітлення діяль-

ності інших провайдерів неформальної та інформальної освіти дорослих у Великій Британії та інших країнах.

Список використаної літератури

1. Adult and Community Education. Curriculum area assessment. Report QA98/06. – London : WEA, 1997. – 25 p.
2. Fieldhouse R.A History of Modern British Adult Education / R.A. Fieldhouse. – Leicester : NIACE, 1996. – 454 p.
3. Kelly T.A. History of Adult Education in Great Britain / T.A. Kelly. – Liverpool : Liverpool University Press, 1992. – 425 p.
4. Legge D. The education of Adults in Britain / D. Legge. – London : The Open University Press, 1982. – 244 p.
5. Lowe J. Adult Education in England and Wales. A critical Survey / J. Lowe. – London : Joseph, 1970. – 356 p.
6. Simon B. Education and the Labour Movement 1870–1920 / B. Simon. – London : Lawrence and Wishart, 1980. – 387 p.
7. Tawney R.H. An Experiment in Democratic Education / R.H. Tawney // The Radical Tradition. Twelve essays on politics, education and literature. – Harmondsworth : Penguin Books, 1966. – P. 40–63.
8. Trends in English Adult Education / ed. by S.G. Raybould. – London : Heinemann, 1959. – 258 p.
9. Workers' Educational Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.wea.org.uk.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013.

Коваленко С.Н. Роль Образовательной ассоциации рабочих в развитии образования взрослых в Англии

В статье анализируется деятельность Образовательной ассоциации рабочих Англии как одного из ведущих провайдеров образовательных услуг, ориентированных на взрослый контингент потребителей, освещаются исторические предпосылки создания этой организации, раскрываются особенности деятельности ассоциации с начала XX века по теперешний период.

Ключевые слова: образование взрослых, Образовательная ассоциация рабочих (ОАР), неформальное образование, классно-тьюторская система обучения, провайдер образовательных услуг.

Kovalenko S. Role of the Workers' Educational Association in the development of adult education in England

In the article the activity of the Workers' Educational Association of England as one of the main providers of education services aimed at adult people is analyzed, historical conditions of its creation are covered, the peculiarities of its activity from the beginning of the XXth century till present days are revealed.

Key words: adult education, Workers' Educational Association (WEA), non-formal education, tutorial system of learning, education services provider.